

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Згідно зі статтею 43 Закону України «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, галузевими стандартами вищої освіти України, Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка (Нова редакція) важливе місце в системі професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації посідає практична підготовка, одним із різновидів якої є практика магістрантів у ЗВО – педагогічна (асистентська) практика, яку студенти магістратури проходять у закладі вищої освіти. Під час практики студенти поглиблюють набуті в процесі навчання знання, розвивають навички із розв'язання прикладних завдань та самостійної роботи.

Педагогічна (асистентська) практика (підготовка, проведення занять, відвідування та аналіз занять інших магістрантів тощо) проходить протягом семи тижнів. Базою практики виступає випускова кафедра, на якій виконується кваліфікаційна робота магістранта. Керівником практики є керівник кваліфікаційної роботи. Випускова кафедра відповідає за організацію практики, забезпечує її навчально-методичний супровід.

Мета практики – забезпечити практичну підготовку магістрантів до професійної науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Завдання практики:

- ознайомлення з основними законодавчими документами, що стосуються вищої школи;
- вивчення системи навчальної, наукової, виховної роботи в ЗВО, зокрема досвіду і системи роботи випускової кафедри та викладача – керівника практики;
- ознайомлення з основними принципами, формами і методами викладання у вищій школі;
- поглиблення і закріплення набутих теоретичних знань із педагогічних дисциплін, застосування їх при розв'язанні конкретних завдань практики;
- оволодіння методикою проведення різних типів аудиторних занять у вищій школі та організації самостійної роботи студентів;
- розвиток професійних умінь педагогічної діяльності викладача;
- вироблення умінь педагогічної комунікації з усіма суб'єктами / об'єктами освітнього процесу;
- розвиток особистих (морально-етичних) якостей майбутніх викладачів, що є запорукою успішної професійної реалізації.

Під час виробничої практики відбувається формування у магістрантів(-ток) необхідних для подальшої професійної(науково-педагогічної) діяльності проєктувальних, конструктивних, гностичних, комунікативних та організаторських умінь.

а) проєктувальні – вміння визначати мету, зміст, методи навчально-пізнавальної діяльності студентів та прогнозувати її результативність;

б) конструктивні – вміння добирати навчальний матеріал та структурувати його відповідно до необхідності розв’язання поточних завдань навчальної діяльності студентів, знаходити найбільш ефективні засоби педагогічної комунікації задля забезпечення передбачуваного педагогічного результату;

в) гностичні – вміння збирати, обробляти та систематизувати наукові здобутки (ідеї, концепції, теорії тощо) сучасності; працювати з джерелами педагогічної інформації; вивчати та застосовувати у своїй діяльності передовий педагогічний досвід;

г) комунікативні – вміння за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації здійснювати взаємодію з тими, хто вчиться; готовність до їхнього зростання відповідно до конкретних педагогічних умов, за яких здійснюється навчальний процес;

д) організаторські – вміння ефективно організовувати навчальну (та самостійну) роботу студентів академічної групи, спрямовуючи їх на виконання поставлених навчальних (та виховних) завдань, що відповідають освітній меті та індивідуальним особливостям студентів.

Асистентська практика базується на принципах індивідуалізації та диференціації змісту практики, що передбачає врахування специфіки ЗВО (умови освітньої діяльності закладу вищої освіти, що виступає базою асистентської практики), факультету та індивідуальних психологічних особливостей магістрантів(-ток). Такий підхід забезпечує проєктування індивідуального маршруту професійного розвитку фахівця.

Педагогічний компонент виробничої (асистентської) практики – формування особистості майбутнього викладача вищої школи, його готовності до безпосереднього застосування теоретичних знань у повсякденній педагогічній діяльності, засвоєння ним педагогічних умінь, набуття, вивчення та аналіз педагогічного досвіду.

У результаті проходження практики магістранти повинні вміти:

- використовувати здобуті теоретичні знання та практичні вміння у практичній діяльності викладача вищої школи;
- аналізувати нормативно-правову базу здійснення освітньої діяльності закладом вищої освіти та його внутрішню номенклатуру;
- визначати специфіку організаційної, наукової та навчально-методичної роботи викладача вищої школи в її практичному аспекті на основі вивчення діяльності випускової кафедри (або інших підрозділів ЗВО).

Магістрант-практикант повинен знати:

- теоретико-методологічні засади процесу навчання та виховання у вищій школі;
- головні положення дидактики вищої школи;
- інноваційні освітні та педагогічні технології;
- форми, методи і засоби здійснення виховної роботи в закладі вищої освіти;

- методи організації самоосвітньої діяльності студентів;
- механізми розвитку професійної кваліфікації викладача вищої школи.

Магістрант-практикант повинен уміти:

- проектувати, конструювати, організовувати та аналізувати свою педагогічну діяльність;
- планувати навчальні заняття відповідно до навчальних програм;
- забезпечувати міждисциплінарні зв'язки курсу з іншими дисциплінами;
- розробляти й проводити різні за формою навчання заняття, що є найбільш ефективні при вивченні відповідних тем і розділів програми, адаптуючи їх до різних рівнів підготовки студентів;
- ясно, логічно викладати зміст матеріалу, використовуючи попередні знання й досвід студентів;
- застосовувати мультимедійні засоби навчання;
- відбирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання;
- аналізувати та використовувати у власній роботі навчальну й навчально-методичну літературу;
- організовувати навчальну діяльність студентів, керувати нею й оцінювати її результати;
- створювати й підтримувати освітнє середовище, що сприяє досягненню цілей навчання та виховання;
- планувати виховну роботу в студентській групі, проводити різноманітні виховні заходи в ній;
- визначати зміст виховної роботи з колективом академічної групи, враховуючи особливості розвитку самого колективу та індивідуальні потреби/запити студентів;
- залучати студентів до підготовки та проведення виховних заходів;
- здійснювати науково-педагогічний аналіз позааудиторних заходів у взаємодії з куратором, керівниками практики, магістрантами-колегами.

Під час проходження асистентської практики студент зобов'язаний:

- 1) дотримуватися режиму навчального закладу та його вимог;
- 2) брати активну участь у настановчих і підсумкових конференціях;
- 3) ознайомитися з нормативною документацією закладу вищої освіти, кафедри та документацією, яку ведуть викладачі (навчальний план спеціальності, графік навчального процесу, індивідуальний план викладача, посадова інструкція асистента кафедри, робочі програми, план виховної роботи куратора групи, журнал взаємовідвідувань викладачів та ін.);
- 5) планувати свою діяльність та відобразити її в індивідуальному плані;
- 6) систематично заповнювати щоденник педагогічної практики та звіряти його з індивідуальним планом;
- 7) відвідувати заняття викладача(-ів) кафедри, проводити аналіз занять за результатами спостереження за діяльністю викладача;

8) надавати допомогу викладачу в підготовці навчально-методичного матеріалу з дисциплін, викладання яких забезпечується випусковою кафедрою: оформлення наочності, підготовка дидактичного матеріалу; перевірка залишкових знань, тестів, контрольних завдань студентів; проведення модульного контролю, атестації студентів тощо;

9) брати активну участь у науково-методичних, просвітницьких, виховних заходах, які проводить викладацький склад кафедри; долучатися до їх організаційної роботи.

Обов'язки керівника практики (викладача кафедри педагогіки):

- ознайомити магістрантів із графіком і режимом роботи закладу вищої освіти; графіком роботи науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки;
- надати первинну допомогу під час складання індивідуального плану практики магістранта, за необхідності сприяти його узгодженню з іншими викладачами кафедри;
- систематично проводити консультативні зустрічі із закріпленими за ним/нею магістрантами;
- забезпечити магістрантів необхідними документами, навчально-методичною літературою (та/чи посиланням на неї) для успішного виконання програми і завдань практики;
- сприяти організації доступу до інформації, яку необхідно опрацювати за програмою практики;
- здійснювати методичний супровід підготовки та проведення магістрантом(-ткою) навчальних занять відповідно до індивідуального плану;
- здійснювати методичне керування підготовкою та проведенням виховних заходів у студентській групі;
- контролювати ведення індивідуального плану роботи, щоденника, підготовку методичних розробок залікового заняття, виховного заходу та звіту про виконану магістрантом роботу.

Під час практики діяльність магістрантів здійснюється в таких напрямках: організаційний, педагогічний, фаховий. Конкретизуємо кожен із них.

I. Організаційний, який передбачає, що магістранти:

- беруть участь у настановчій конференції з педпрактики;
- ознайомлюються із закладом вищої освіти (адміністрацією, викладачами, кураторами);
- знайомляться зі студентською групою, до якої прикріплені на період практики;
- вивчають обладнання та оформлення навчальних кабінетів та лабораторій;
- аналізують плани навчальної роботи викладачів та плани виховної роботи кураторів;
- складають індивідуальний план роботи на період практики, до якого включають навчальну, методичну, виховну та дослідницьку роботу;

- вчасно оформлюють та подають методисту звітну документацію з педагогічної практики;
- беруть участь у підсумковій конференції з педагогічної практики.

II. Педагогічний, який передбачає, що магістранти:

- виконують обов'язки помічника куратора, на виховних заходах проводять роботу зі студентами, спрямовану на поліпшення успішності й дисципліни, спонукання їх до самоосвіти і самовиховання, виховання позитивних якостей особистості кожного студента, роботу щодо студентського самоврядування групи;
- за допомогою методиста з педагогіки та куратора розробляють різні форми виховної роботи (бесіди,
- диспути, конференції, вікторини тощо) і застосовують їх на практиці;
- проводять заліковий виховний захід у закріпленій студентській групі;
- складають письмовий аналіз одного з відвіданих занять викладача.

III. Фаховий, який передбачає, що магістранти:

- аналізують навчальну програму з предмета на період практики та вузівські підручники відповідних курсів;
- знайомляться з необхідною навчально-методичною літературою з предмета;
- відвідують та аналізують навчальні заняття, які проводять викладачі-наставники, вивчають їх педагогічний досвід;
- за допомогою викладачів розробляють розгорнуті плани – конспекти практичних занять та конспекти лекцій із навчальних курсів;
- здійснюють відбір змісту навчального матеріалу, методів, прийомів і засобів навчання до кожного заняття відповідно до вікових та індивідуальних особливостей студентів, мети і завдань заняття;
- добирають і виготовляють дидактичний і наочний матеріал до занять;
- відвідують заняття колег-практикантів, здійснюють аналіз відвіданих занять та самоаналіз проведених занять; використовують результати аналізу і самоаналізу для вдосконалення своєї педагогічної майстерності;
- розробляють і організовують різні види позааудиторної роботи з предмета (екскурсії, вечори, брейн-ринги, конкурси тощо);
- беруть участь у методичній роботі: спостерігають за роботою засідань, методичних семінарів викладачів.

В організації та проведенні педагогічної практики виділяють три етапи:

- 1) підготовчий (ознайомлювальний) етап;
- 2) основний етап проведення педагогічної практики;
- 3) підсумковий етап педагогічної практики.

На першому (підготовчому/ознайомлювальному) етапі керівником педпрактики здійснюється:

- підбір базових закладів освіти для проходження практики студентами;
- розподіл студентів за вищими навчальними закладами для проходження педагогічної практики;
- проведення інструктажу з техніки безпеки;

- організація та проведення настановчої конференції. На цьому етапі протягом першого тижня магістранти:
- знайомляться із закладом вищої освіти в ході бесід із адміністрацією, викладачами, студентами;
- знайомляться зі студентськими групами, до яких прикріплені;
- знайомляться з навчальними аудиторіями та навчальними лабораторіями, їх навчально-методичною та технічною базою;
- знайомляться з роботою куратора;
- знайомляться з навчальними та робочими програмами викладачів, планом виховної роботи куратора;
- відвідують заняття з метою ознайомлення з методикою викладання викладача та вивчення студентського колективу;
- складають індивідуальний план роботи на період практики;
- вивчають документацію студентської групи і окремих студентів;
- подають методисту розклад занять, залікових виховних заходів.

Головна мета настановчої конференції – ввести магістрантів у коло методичних питань, які вирішує магістрант-практикант, ознайомити їх із порядком проходження педагогічної практики, змістом педагогічної практики, метою та завданнями практики; основними вимогами, правами і обов'язками практикантів і методистів, формами звітності та критеріями оцінювання практики.

На другому (основному) етапі проведення педагогічної практики у вузі магістранти:

- відвідують заняття, які проводить керівник практики, відкриті заняття викладачів випускової кафедри (загалом не менше трьох);
- здійснюють практичну роботу з підготовки та проведення навчальних занять із студентами бакалаврату (лекцій, семінарських, практичних, лабораторних занять);
- відвідують та аналізують заняття, проведені іншими магістрантами-практикантами (не менше двох);
- проводять консультації з навчальних дисциплін;
- добирають та оформлюють дидактичний матеріал із навчальної дисципліни;
- розробляють програми спецкурсу (спецсемінару) з теми, пов'язаної з темою кваліфікаційної роботи (за рішенням кафедри);
- беруть участь в організації та проведенні виховних заходів на факультеті та/або в окремій академічній групі (можливе проведення залікового виховного заходу як колективної творчої справи групи магістрантів, закріплених за випусковою кафедрою або викладачем).

Із другого тижня магістрант повинен:

- готувати конспекти лекцій та практичних занять та проводити їх;
- готувати наочність до навчальних занять;
- здійснювати аналіз відвіданих занять та самоаналіз проведених занять;
- здійснювати позааудиторну роботу з фаху і спеціалізацій;

- виконувати обов'язки куратора, проводити виховні заходи в студентській групі, до якої прикріплений;
- виконувати науково-дослідну роботу з обраної теми;
- проводити навчально-виховну роботу згідно з індивідуальним планом.

За рішенням випускової кафедри, практикант розробляє текст лекції та може бути залучений до її проведення (проведення фрагменту лекції).

За час практики магістрант готує та проводить три заняття.

На третьому (підсумковому) етапі проведення педагогічної практики магістранти:

- оформлюють звітну документацію з педагогічної практики для представлення її методисту кафедри;
- готують доповіді на звітну конференцію з педагогічної практики;
- звітують про результати педагогічної практики.

Після закінчення практики магістрант подає методисту кафедри педагогіки такі документи:

- 1) індивідуальний план (графік) проходження виробничої (асистентської) практики з помітками про виконання кожного виду роботи;
- 2) щоденник з відображенням щоденної навчальної та виховної роботи зі студентами (аналіз відвіданих або проведених не менш 2-х навчальних занять);
- 3) методичну розробку проведеного в студентській групі або серед студентських груп залікового виховного заходу із самоаналізом (з фото- або відеоматеріалами);
- 4) звіт про проходження виробничої (асистентської) практики.

ПРОБЛЕМИ

Початок військової агресії зі сторони сусідньої недодержави та, відповідно, введення воєнного стану на всій території України не лише змінило звичний ритм життя в Україні, але й внесло суттєві, деколи кардинальні корективи у всі галузі суспільної та господарської діяльності. Освітня галузь теж зазнала чималих трансформацій, враховуючи терміновані заходи, запроваджені галузевим міністерством та відповідними наказами керівників закладів освіти. Такі ж відповідні рішення були прийняті в нашому університеті та інших освітніх закладах міста, що є базою для проходження педагогічної практики. Дозвольте зосередити Вашу увагу на особливостях цієї практики на даний час, тобто у першому семестрі поточного навчального року.

Незважаючи на часті тривоги, що набули ознак перманентності, всі практики відбуваються вчасно, а налагоджена співпраця з базами дозволяє проводити їх ще й максимально ефективно. Враховуючи те, що через військовий стан частина викладачів працює також і дистанційно, є можливість організаційні документи попередньо погоджувати застосовуючи електронну пошту та Viber.

На жаль, в тому числі і через оголошення воєнного стану, у нас є чимало проблем, які ми хоч частково намагаємося вирішити:

Перша проблема пов'язана з тим, що через війну частина студентів перебуває зараз за кордоном. І якщо в організації дистанційного навчання викладачі університету мають чималий досвід, то для проходження педагогічної практики доводиться шукати різні індивідуальні її форми. Є запит на проходження *альтернативної педпрактики в країні перебування*.

Наступна проблема пов'язана з першою. Тобто через перебування частини студентів за кордоном, а відповідно через непостійний зв'язок з ними, доповідні записки часто подаються буквально напередодні самої практики. Це створює певні незручності, у т.ч. і для навчального відділу. Явище яке залишилося в минулому, цьогоріч, на жаль, має місце знову.

У зв'язку із запровадженням воєнного стану а ще раніше через карантинні обмеження ми деяку годину не проводили щорічні організаційні навчально-методичні семінари для керівників та методистів у тому числі і педагогічної практики. Незважаючи на те, що розроблена ціла низка зразків, є проста навігація в доступі до потрібної інформації, діє чіткий і логічний алгоритм, особливо нові методисти, а іноді і досвідчені допускаються чимало помилок. Тому вважаю доцільним, за сприятливих роздумів, ініціювати проведення такого семінару на початку іншого семестру або перед його початком. Досвід учасників та технічні засоби дозволяють це зробити в будь-якій формі.

Під час студентської практики представників КНР були обставини, які не дозволяли виконувати професійні ролі та обов'язки працівника, як-от: брак часу на виконання завдань, велика кількість завдань, незрозумілі інструкції щодо виконання завдань, особистісні якості, власні риси характеру, відсутність творчих завдань, можливості проявити себе творчо, несприятливі умови організації та проведення практики, несприятливі стосунки з колегами, відсутність підтримки досвідчених фахівців, розчарування в професії, небажання виконувати завдання практики.

ПЕРСПЕКТИВИ

Вивчення потенційних проблем, досвіду роботи методистів і викладачів кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, які керують практикою студентів, і наше дослідження свідчать про наявність більших можливостей підвищення ефективності практики студентів у вищій школі шляхом покращення таких факторів:

- планування керівництва педагогічною практикою керівників групи та окремих викладачів;
- підбір ЗВО (в тому числі і закордонних), викладачів і створення необхідних умов для вдалого виконання функцій педагогічної практики;
- залучення студентів до наукових досліджень;
- використання технічних засобів навчання, науково обґрунтованого контролю роботи практикантів.
- наявність структур, діяльність яких відповідає спеціальностям, що за ними заклад освіти здійснює підготовку здобувачів вищої освіти;

- можливість кваліфікованого керівництва здобувачами вищої освіти з числа працівників закордонного підприємства, установи, організації;
- надання здобувачам вищої освіти на час практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмі практики (за наявності відповідних вакансій);
- надання здобувачам вищої освіти права користування бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності закордонного підприємства, установи, організації.